

MISCELLANEA.

A Magyar Régészeti Kataszteri Intézet szervezéséről.

Az utolsó öt esztendő alatt három olyan közlemény látott napvilágot, amelyik régészeti kutatásaink feladatával foglalkozik. Megnyitotta a sort Dr. Buday Árpád röpirata, amely *„Régészeti kutatásaink megszervezése“* címen a Dolgozatok III. kötetében (209—219. l.) is megjelent; követte ezt Dr. Hillebrand Jenőnek az Archaeologiai Értesítő XLI. kötetében (183—185. l.) megjelent közleménye: *„Legfontosabb teendőink a hazai ősrégészet terén“* címmel; bezárta a sort Dr. Márton Lajosnak *„Ősrégészeti kutatásaink feladatai“* címmel a Magyar Szemlében (VIII. köt. 227—234. l.) megjelent dolgozata.

Már maga az a körülmény, hogy az utóbbi időben a régészet legrégibb munkásai és mértékadó tényezői egymás után szólaltak meg ebben a kérdésben, világosan mutatja, hogy bőven akad tennivaló.

Az természetes, hogy mindenki a maga elgondolása szerint látja a feladatokat és mindenki a hozzá legközelebbálló munkakört helyezi a kutatás előterébe. Egyben azonban valamennyien megegyeznek: *mindnyájan ismerni kívánják az egész magyarországi régészeti anyagot.*

Buday (217. l.) *„a magyarországi múzeumok már meglévő anyagának közzététe-*

lét“ fontos és sürgős feladatnak tartja; Hillebrand szerint (184. l.) *„az eddigi adatok alapján térképezni kell majd Magyarország őskori népeinek települési viszonyait“*; Márton Lajos kívánja a legtöbbet, szerinte: *„szükség lenne egyfelől egy a közgyűjteményekben őrzött leletanyag összeségét felölelő leletlajstromra és egy lelhely kataszterre“* (229. l.).

Mint ebből is látható, a leletanyag ismeretét minden szakember olyan feltételnek tartja, amely nélkül egy lépéssel sem lehet előbbrevinni a magyar régészeti kutatás ügyét. Annak a példának kell szemünk előtt lebegni, amelyet első régészeink követtek, de természetesen ezt a példát, csak a tudományos módszerek mai kifejlődött formájában megvalósítva követhetjük.

Nézzük meg tehát, milyen volt a régi módszer, hogy veszték el annak eredményei a mai kutatás számára s mit kellene tennünk, hogy a mai tudományos módszerrel lépést tartva, tökéletes képet nyerjünk hazánk földjének íratlan történetéről?

Ha az *Archaeologiai Közlemények* régi kötetait forgatjuk, lépten-nyomon találkozunk apró közleményekkel, amelyeknek jól átgondolt végcélja az volt, hogy a *Magyarországon előkerült régiségekről tájékoztassa*

az érdeklődőket s amellet első lépés volt egy nélkülözhetetlen leletstatistika összeállításához.

Ez az *Ipolyi* által megindított *régészeti krónika* felölelt mindent, ami az ország területén, bármelyik korból előkerült s amelyről az illetékesek tudomást szerezhettek. Ez — a beosztás hiányában nehezen kezelhető — krónika, a Magyar Tudományos Akadémia ügyrendjének 42. pontja alapján indult meg, de sajnos, élete nagyon rövid volt. Bármilyen soványak voltak is az adatai, mégis mindenki tudomást szerezhetett róluk.

Később, az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain találkozunk hasonló rendeltetésű közleményekkel, amelyek leginkább a *Nemzeti Múzeum Régiségtárába befutott leletekről számoltak be*, egészen röviden, hiszen a múzeum munkásságát az évi jelentések voltak hivatva visszatükröztetni. A *vidéki gyűjtemények munkájáról azonban legfeljebb egy-egy cikk számolt be*, akkor is leginkább egy-egy ásatás eredményét, ritkábban egy-egy feltűnőbb tárgyat ismertettek. Az anyag nagyobb része, másodlagos temetkezési helyére, a múzeum zárt szekrényeibe került és soha nem lett a tudomány közkinségé.

Hogy ez mit jelentett azok számára, akik szintetikus munkát akartak végezni, arról felesleges bővebben beszélni.

Voltak ugyan egyes múzeumok mellett, hosszabb-rövidebb ideig élt *évkönyvek*, vagy *folyóiratok*, amelyek igen jó szolgálatot tettek a régészet ügyének, de minthogy ezeknek tartalmát, szélesebb körben elterjedt szakfolyóirataink csak kivételesen regisztrálták, úgy szólván még a tudományos körök előtt sem voltak ismeretesek.

Ezen a hiányon valamennyire segített a később megindult *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, amely az összes állami felügyelet alatt álló intézetek évi jelentéseit is közölte ugyan, de a magánosok gyűjteményei vagy

a magánjellegű gyűjtemények anyaga mind máig ismeretlen maradt. Ezekben a jelentésekben természetesen, rendesen csak az egyes múzeumok nagyobb vonalú munkájáról adhattak számot s a sokszor kisebbnek látszó, de esetleg nagyobb jelentőségű egyes leletek továbbra is rejtve maradtak. A szórványosan megjelent leletpublikációk igen jó szolgálatokat tettek s bár valamennyire elviselhetőbbé vált a részletes közlések hiánya, a kutató csak a legritkább esetben kapta meg azt az anyagot, amelyre szüksége volt. A Múzeumi és Könyvtári Értesítő, amely tulajdonképpen kizárólag hazai használatra készült, kiállítás dolgában messze felülmulta az évtizedeken keresztül jelentős külföldi kapcsolatokat teremtett *Archaeologiai Értesítő*t. A háború azonban, 12 évi fennállás után, ezt is elvitte.

A csak egy számban (1916) megjelent *Közlemények a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából* c. folyóiratnak nem volt elég ideje a kibontakozásra, de ha lett volna is, ismét csak a *Nemzeti Múzeum anyagára támaszkodhatott volna*, természeténél fogva.

A tíz évfolyamot ért s a háború végén megszűnt *kolozsvári Dolgozatok* is szigorúan tudományos célokat szolgált s csak azokat az eredményeket közölte, amelyeknek egyuttal részletes és módszeres feldolgozását is publikálta. Ezek a feldolgozások — francianyelvű kivonatok révén — a külföldi szakkörök előtt is ismertek lettek, de a múzeum teljes anyagát sohasem ismertették.

A mai helyzet sem jobb az eddiginél. Legelterjedtebb szakfolyóiratunk, az *Archaeologiai Értesítő* egy évben egyszer jelenik meg s ha németnyelvű kivonataival ma már a külföldön mindenütt hozzáférhető is, a csak nagyobb dolgozatokban közölt régészeti anyag — természetesen — kizorítja belőle a nagyon fontos *leletstatistikát* s a Magyarországon megjelent egyéb kiadvá-

nyokat annyira nem veszi figyelembe, hogy azokról *évek múlva a berlini Vorgeschichtliches Jahrbuchból értesülhetünk először*. Ugyanez áll a Szegeden új életre kelt, de folytonosan anyagi nehézségekkel küzdő *Dolgozatokra* is, nem szólva a nagy ürt betöltő *Archaeologia Hungarica* monografiákat közlő köteteiről. *Debrecen, Veszprém, Szombathely, Pécs, Esztergom, Miskolc múzeumi kiadványai* csak a saját anyagukat közlik *évente legfeljebb egyszer*, de ezeknek anyaga legtöbbször nem hozzáférhető s így csaknem teljesen ismeretlen is marad.

Az elmondottakból is látszik, hogy ilyen körülmények között, az összefoglaló munka, majdnem elháríthatatlan akadályokba ütközik. És ezt mindenki érzi.

Nincs olyan magyar régész, aki egyik-másik összefoglaló munkájának írásakor, hiányát ne érezte volna a *Magyarországra vonatkozó régészeti repertoriumoknak és bibliográfiának*. Bármilyen kérdéshez nyúlt hozzá, fáradságos munkával jutott el ahhoz a ponthoz, ahonnan tulajdonképpen indulnia kellett volna. Saját magának kellett összeállítania a vonatkozó bibliográfiai adatokat — amelyek éppen ezért soha sem lehettek teljesek — s magának kellett sok időt rablól levelezéssel a más városban lévő múzeumokat felkeresni, hogy legalább hiába való utazásokkal ne töltse idejét. S még így se végezhetett tökéletes munkát, mert a magángyűjtemények anyagáról csak kivételes esetben szerezhetett tudomást.

Ma, amikor az utolsó tíz év kutatásának eredményei ránk irányították a *külföldi szakkörök figyelmét*, be kell vallanunk, hogy szakembereink legbuzgóbb munkája ellenére sem tartunk ott, hogy minden kérdésre feleletet tudnánk adni. Ennek két oka van. Először, *nem ismerjük azt az irodalmat*, amely régészeti leleteinket ismerteti, mert a legismertebb folyóiratokon túl figyelmünk — már azoknak hozzáférhetetlensége miatt

is — nem terjedhet, másodszor, mert *igen sok gyűjteményünk raktáranyagával igen sokszor még maguk a vezetők sem lehetnek tisztában*.

Mikor 1876-ban a VIII. nemzetközi archaeologiai congressusra készültek hazánk régészei, összegyűjtötték mindazt az anyagot, amelyet az ország egész területén fel lehetett kutatni s valószínűnek látszik, hogy a tudomány akkori állása mellett, hű képet is rajzoltak erről a területről. Ki merne azonban ma arra vállalkozni, hogy most — majdnem hatvan évvel az első kísérlet után — a leletekről csak annak a térképnek színvonalán álló képet is tud rajzolni? Ki ismeri ma tökéletesen azt az anyagot, amelyet hatvan év alatt a lelkes kutatók ásója, vagy a vakvéletlen napfényre hozott?

Pedig az anyagot ismernünk kell, bármilyen jelentéktelennek látszék is, mert nélkül aligha lehet egyetlen egy kornak a képét is tökéletesen megrajzolni.

Hogy tökéletesen ismerjük hazánk régészeti emlékeit *szükségünk van a régészeti kataszter teljes felvételére*. Ennek elkészítése nem egy embernek a feladata, de nem lehet egy múzeumé sem, mert annak megvan a maga helyéhez és legtöbbször időhöz kötött munkája. *Ennek a munkálatait csak olyanok végezhetik, akiknek minden idejük e cél szolgálatába állítható*.

Leghelyesebb volna, ha erre a célra felállítatnák a „*Magyar Régészeti Kataszteri Intézet*“, amelynek egyetlen feladata volna a régészeti kataszter elkészítése.

A mai gazdasági viszonyok mellett egy ilyen új intézmény felállítása csak abban az esetben volna helyes és lehetséges, ha az az államháztartásra egyetlen fillérnyi terhet sem jelentene. Minthogy azonban az intézmény személyzetének dotációja, a kataszter elkészítésével járó műszaki munka költségei s a felállítandó szakkönyvtár és képgyűjtemény tetemes összeget emészte-

nének fel, a szükséges költségek előteremtésére az alábbi módot tartanánk célravezetőnek.

Minthogy a kataszterben — az elszakított területekre vonatkozó minden régebbi és újabb adaton kívül — minden község nyilvántartatnék, a *költségek fedezéséhez minden község a lakosság számarányának megfelelő, egészen mérsékelt összeggel, járulna hozzá.* Ezt a hozzájárulást, egyelőre, 10 évre állapítanánk meg, úgy azonban, hogy az első esztendőben minden község a megállapított összegnek kétszeresét fizetné, hogy az intézet alapfelszerelése, — szakkönyvtár, fényképezési kellékek, bútorzat és irodai felszerelés — egyszerre beszerezhető legyen. *A befizetés összege csak a lakosság lélekszámához igazodnék, tekintet nélkül azok jogi helyzetére.*

A befizetés összegéről és mikéntjéről csak annyit kívánunk közölni, hogy ez az összeg kb. évi 65.000 P-t tesz ki, amely összeg teljes egészében az intézet céljait szolgálja.

Az összeg látszólag nagy, de minthogy az intézet egész munkásságát, legalább is az eddigi anyag teljes kataszterének elkészítését, aránylag rövid idő alatt kellene elvégezni, s ez idő alatt egyeseknek nemcsak a kijelölendő hivatali székhelytől kellene huzamosabb ideig távollenni, hanem az ország határán kívül is, már magában is sok pénzt felemészt. Már pedig az összes személyi kiadások ezt az összeget terhelnék.

Ennek az összegnek csökkentése csak akkor történhetik meg, ha az intézet már a folyómunka elvégzésénél tart, vagyis már csak a gyűjtemények folyó beszerzéseit foglalja kataszterbe. Erre azonban tíz éven belül alig kerülhet sor, a feldolgozásra és kutatásra váró anyag nagysága miatt.

De nem nagy azért sem, mert a dologi kiadások keretében kell gondoskodni az igen nagy költséget jelentő fénykép felvé-

telekről, amelyek állandóan — de kivált az alapkataszter felvételénél — igen nagy mennyiséget tesznek ki. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a fénykép és rajz anyag az alapja az egész munkának, amely nélkül ott lennénk, ahol a régi publikációk alapján ma vagyunk. Ábrák nélküli leltárak egyáltalában nem használhatók ilyen célra.

De ebből kellene fedezni az idegennyelvű kiadványok költségeit is, amelyek lehetővé teszik a külföldi tudományos körökkel való, nélkülözhetetlen kapcsolatot s a feldolgozott anyagot gazdag illusztrációk révén úgy itthon, mint a külföldön végre hozzáférhetővé teszik.

Térjünk azonban vissza a személyi kiadásokra. Az intézet élén álló — múzeumi igazgatói rangban lévő — igazgatón kívül szükség volna egy adjunktusra, két assistensre, egy rajzolóra, egy díjnokra, egy szakaltisztre és egy kisegítő szolgára. Az assistensek egyike a német-francia fordítói szolgálatot is ellátná, de természetesen az irodalmi anyag feldolgozásában is részt venne. A szakaltiszt a fényképezési laboratórium ügyeit intézné.

Ez a személyzet is csak megfeszített munkával tudná ellátni feladatát, mert az egyes gyűjtemények legaprólékosabb részletekig menő feldolgozása, a képanyag és a kartoték különféle szempontok szerint való elkészítése és rendezése rengeteg időt vesz igénybe. Ha még hozzávesszük, hogy nemcsak a közismert folyóiratok, de a külföldiek is visszamenőleg volnának feldolgozandók, még akkor sem jutottunk az irodalmi anyag feldolgozásának végére. A legkisebb vidéki kiadványokig s a fővárosi és vidéki napi- és hetilapokig, közérdekű folyóiratokig, minden adatnak helyet kellene foglalnia abban az adatgyűjteményben, amelyet vidékenként és koronként rendezve őrizne az intézet. Ez a roppant nagy anyag lelkiismeretes feldolgozása, sok munkaerő-

nek, hosszú ideig tartó munkáját jelentené.

Természetes, hogy a kataszterben minden lelet, lelőhely s régészeti jelenség helyet kapna s az intézet tudományos személynének volna kötelessége a több szempontból is készíthető térképek kidolgozása is.

Az itt elmondottak mutatják nagyjából azt a munkakört, amelyet az intézet látna el. Ez azonban még csak a már régen meglevő anyag nyilvántartására vonatkozik, holott a működés megkezdésének pillanatától kezdve szükség volna az összes gyűjtemények új szerzeményeinek nyilvántartására is. Szükséges volna ez egyrészt azért, mert így már az első esztendőől meglátásza az intézet munkájának eredménye, másrészt pedig a múlt adatainak összegyűjtése után azonnal készen volna a teljes kép, ami egyébként tíz év alatt is nagy változást mutatna és soha sem volna maradék nélkül utólérhető.

Ennek az új szerzeménynek publikálása azonnal lehetséges volna s ezzel tulajdonképpen odajutna az intézet, ahol a kezdő magyar régészet — önmagával lépést tartva — annak idején volt.

Az intézeti munka publikálására szolgálna az idegennyelvű (német-francia) folyóirat. Olyan folyóíratra gondolunk, amely lehetőleg havonként jelenne meg, s az újabban előkerült leletanyag közlésével foglalkoznék, lehetőleg bőséges illusztrációkkal.

De fel lehetne ezt a folyóíratot használni az eddig publikálatlan anyag közzétételére is. Természetesen itt is csak az újabb anyag részlege megállapítandó kerek között. Ez a folyóírat lenne hivatva a régészeti kutatások anyagát a tudományos világgal szakszerűen addig is megismertetni, amíg a részletes anyag ismertetés teljes terjedelmében meg jelenhet. Beszélni sem

kell arról, hogy mennyire megkönnyítené a hazai és külföldi kutatók munkáját, ha tudnák, hogy egy-egy korra nézve melyik gyűjtemény mit rejteget számukra a régen elfelejtett s mit a csak most napfényre kerültek közül. Nem történhetne meg az, hogy úgy szólván legfontosabb leletanyagunkat csak hosszú idő múlva — nem egyszer külföldi folyóiratokból — ismerhetjük meg.

A folyóírat már az első esztendőől kezdve figyelemmel kísérné a magyar régészeti irodalmat s a leletekkel foglalkozó minden közleményt s azokról pontos bibliografiát közölné, a fontosabb cikkek tartalmi kivonatával. Az elmúlt idők bibliografiájának közlését csak a teljes feldolgozás után hozná nyilvánosságra, de egyes, már megszűnt folyóiratok részletes regiszterét befejezésük után közölhetné.

Természetesen ennek a folyóíratnak szerkesztője az intézet igazgatója lenne, de minden múzeumban olyan munkatársakkal, akik saját gyűjteményük érdekében is kötelezve volnának a lezajlott ásatások után egy hónappal az ásatás általános képét megörökítő — egyes fontosabb leleteket részletesen is tárgyaló — jelentést a folyóírat szerkesztőjéhez eljuttatni.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy az első év munkájának befejezése után az intézet a tudományos körök rendelkezésére állana a feldolgozott anyag erejéig. A teljes befejezés után pedig minden múzeum a saját és területét érdeklő anyagnak teljes nyilván tartását is megkaphatná.

A Magyar Régészeti Kataszteri Intézet felállítása egyrészt lehetővé tenné a tőlünk joggal elvárt munka elvégzését, másrészt néhány tudományosan képzett, állás nélküli fiatal embert juttatna — ha ideiglenesen is — keresethez s így felállítása kétszeresen is indokolt volna.

Dr. Banner János.